

Tematski zbornik radova
Departman za psihologiju

**PSIHOLOŠKA RAZMATRANJA
I PERSPEKTIVE**

Niš, 2016.

Zbornik radova sa 9. Naučne konferencije

Dani primenjene psihologije

27. i 28. Septembra 2013.

"PSIHOLOŠKA RAZMATRANJA I PERSPEKTIVE"

UREĐIVAČKI ODBOR

Prof.dr Aleksandra Kostić

Prof.dr Bojana Dimitrijević

Prof.dr Tatjana Stefanović Stanojević

Recenzenti radova:

Prof. dr Marina Hadži Pešić

Prof. dr Mirjana Franceško

Prof.dr Slavica Tunjević

Nada V. Letić¹
Dragica Jojić
Siniša Lakić

UDK 159.922:159.942

**PORODIČNA AFEKTIVNA VEZANOST, SOCIJALNA PODRŠKA I
MODALITETI SUOČAVANJA SA PERINATALNOM
PATOLOGIJOM**

Apstrakt

Cilj rada je ispitati postoji li veza između intenziteta reakcija porođilja sa perinatalnom patologijom sa dimenzijama afektivne vezanosti, percipirane socijalne podrške i načina saopštavanja dijagnoze.

Uzorak je prigodan i obuhvatio je 101 porođilju čija su djeca neposredno nakon poroda premještena u neonatološki odjel usljed prijevremenog poroda, niske porođajne težine ili drugih zdravstvenih komplikacija. Istraživanje je sprovedeno tokom 2012. i 2013. godine na Klinici za dječije bolesti Kliničkog centra u Banjaluci. Baterija upitnika je sadržavala: upitnik o demografskim karakteristikama i karakteristikama hospitalizacije, modifikovani Upitnik porodične afektivne vezanosti (Kamenov & Jelić, 2003) i prilagođenu Kratku skalu perinatalnog tugovanja (Perinatal Grief Scale – PGS; Potvin, Lasker, & Toedter, 1989) koja se sastoji od tri subskale: aktivno tugovanje, teškoće suočavanja i očajavanje.

Rezultati sugerišu da se neadekvatno saopštene i slabo razumljive dijagnoze mogu dovesti u vezu sa intenzivnijim reakcijama porođilja. Nadalje, postoje indicije da percipirana socijalna podrška koja se dobija od porodice, medicinskih sestara i drugih porođilja sa kojima se dijeli bolnička soba ima ublažavajući efekat na postdijagnostičke reakcije. Dimenzije porodične afektivne vezanosti su se pokazale kao značajni prediktori intenziteta reakcija na dijagnozu.

Rezultati se diskutuju u kontekstu njihovog praktičnog značaja za stvaranje multidisciplinarnih timova koji se bave perinatalnom patologijom u kojima bi psiholozi imali aktivnu ulogu.

afektivna vezanost, socijalna podrška, perinatalna patologija, porođilje.

Rođenje djeteta je jedan od najznačajnijih događaja u životu svake žene i svakog roditeljskog para. Iako u preko 90% slučajeva porođaj protekne uredno i novorođenče je vitalno i zdravo (Vasta, Haith & Miller, 1997), budući roditelji i njihovi najbliži brinu da li će porođaj proteći uredno. Samo rođenje djeteta predstavlja intenzivan psihološki preokret i

¹ nada.letic58@gmail.com

- Sclafani, J. D. (2004). *The educated parent: Recent trends in raising children*. Westport, CT: Praeger Publishers.
- Thomas, A., Chess, S. & Birch, H. G. (1968). *Temperament and behavior disorders in children*. New York: New York University Press.
- Thomas, A., Chess, S. & Birch, H. G. (1970). The origin of personality. *Scientific American*, 102-109.
- Todorovic, J. (2005). *Vaspitni stilovi roditelja i samopostovanje kod adolescenata*. Nis: Prosveta.
- Williams, L. R., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., Steinberg, L. & Fox, N. A. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *J Abnorm Child Psychol*. 37 (8): 1063-1075.

Katerina Dojchinova

PARENTING STYLES, CHILD TEMPERAMENT AND BEHAVIOR PROBLEMS IN CHILDREN

Abstract

The purpose of this review paper is to provide an overview of the relevant literature and relevant research results that refer to the role of parenting styles and child temperament in the development of behavior problems in children. Behavior problems in children can be manifested in either externalizing or internalizing behavior. Externalizing behavior consists of disinhibited behaviors and other expressions of undersocialization with negative emotions directed against others. Internalizing behavior includes withdrawal, fearfulness, inhibition and anxiety with negative emotions directed at oneself rather than others. Parenting style, as a consistent pattern with which parents interact with their children, has been found to be the first and the most important influence on a child development. Temperament, as innate style of responding emotionally and behaviorally to the environment, has been shown to predict child behavior. But, increasing number of studies emphasizes the importance of the mutual influence of parenting style and child temperament on the development of behavior problems in children. Temperament has been related to the development of internalizing and externalizing behavioral problems, especially when conflicting parenting styles are present.

Key words: parenting style, child temperament, externalizing behavior, internalizing behavior

Marija G. Mladenov

mladenovmarija@gmail.com

UDK 159.925.8

TAČNOST OPAŽANJA EMOCIJA NA OSNOVU FACIJALNIH MIKROEKSPRESIJA KOD OSOBA RAZLIČITIH PROFESIJA

Apstract

Sažetak: U radu je predstavljeno istraživanje usmereno na ispitivanje razlike u tačnosti opažanja emocija (ljutnja, strah, tuga, odvratnost, prezir, uživanje, iznenađenje) na osnovu facijalnih mikroekspresija u zavisnosti od profesije procenjivača, dominantno usmerenih na rad sa ljudima ili predmetima. Na uzorku, koji obuhvata 131 ispitanika iz Leskovca i Niša, 66 dominantno usmerenih na rad sa ljudima i 65 dominantno orijentisanih na rad sa predmetima, primenjen je test prepoznavanja emocija na osnovu facijalnih ekspresija, autora Ekmana, sastavljen iz 14 fotografija ženskog lica izlaganih u trajanju od 60 milisekundi. Utvrđeno je da su ispitanici orijentisani na rad sa ljudima prosečno tačnije opažali emocije nego ispitanici dominantno usmereni na rad sa predmetima ($t = 3.27, p < 0.01$). Može se zaključiti da sam čest direktni kontakt sa klijentima jeste značajan za prepoznavanje facijalnih izraza emocija. Dobile su razlike u prosečnoj tačnosti opažanja emocija međusobno (Vilkov $\lambda = 0.11, F = 199.40, p < 0.01$). Prosečno najuspešnije prepoznavana je emocija uživanja, pa emocija tuge. Njih su sledili strah i odvratnost, između kojih nije bilo razlike u tačnosti opažanja, dok je prosečna tačnost prepoznavanja ljutnje i prezira bila jednaka i prosečno najmanje uspešna. Uživanje, kao jedina pozitivna emocija, verovatno je bilo najdistinktivnije, pa i najlakše za prepoznavanje.

Ključne reči: emocija, facijalne mikroekspresije, profesija

UVOD

Emocija predstavlja hipotetički konstrukt sastavljen iz više komponenti, i to: kognitivne komponente, koja se odnosi na neki oblik evaluativne obrade pobuđujućeg događaja i koja se smatra odgovornom za javljanje specifičnog, diferenciranog emocionalnog odgovora; fiziološke komponente, koja služi prilagođavanju organizma pobuđujućoj situaciji; doživljajne ili iskustvene komponente; motoričke komponente, u obliku neverbalnih ekspresija emocija; i tendencije za delovanje (Scherer, 2003). Unutar emocije definisane na ovaj način može se izdvojiti tzv. trijada emocionalne reakcije koju čine tri komponente: fiziološka, motorička i doživljajna komponenta. Doživljajna komponenta predstavlja integrisani odraz svih ovih procesa i promena i kao takva predstavlja njihovu posledicu.

Pored toga, ova komponenta služi i kao podražaj koji osoba precipira i procenjuje, pa joj tako omogućuje praćenje, monitoring onoga što se dešava u toku emocionalne epizode. Upravo se na ovome zasniva mogućnost regulacije ili kontrole emocije kao povratnog uticaja doživljajne komponente na prirodu i smer emocionalnog procesa.

Regulacija emocija odnosi se na strategije koje osoba koristi kako bi uticala na neku od komponenata emocionalnog odgovora (Philippot et al., 2004). Prema procesnom pristupu, emocija počinje s evaluacijom unutrašnjih i spoljašnjih draži (Gross, 1998). Prema ovom input-output modelu, kako se još naziva procesni pristup, emocionalna regulacija može biti fokusirana na antecedentne događaje ili na emocionalne odgovore (tri komponente). Emocionalna regulacija fokusirana na antecedente (input) podrazumeva strategije koje se koriste pre nego što se formira emocionalni odgovor. U okviru nje mogu se izdvojiti: *selekcija situacije* – pristupanje ili izbegavanje određene situacije ili osobe na osnovu procenjene verovatnoće da ona izazove emociju; *modifikacija situacije* – pokušaj promene situacije kako bi se izmenio njen emocionalni potencijal; *usmeravanje pažnje* – usmeravanje pažnje na određene aspekte situacije kako bi se uticalo na sopstvene emocije; *kognitivna promena* – reevaluacija situacije u kojoj se nalazimo ili sopstvenih kapaciteta da upravljamo situacijom kako bismo uticali na svoje emocije.

Emocionalna regulacija usmerena na odgovor (output) podrazumeva strategije koje se koriste kada se emocionalni odgovor već formirao (Gross, 1998). Regulacija se ogleda u modifikaciji odgovora. U okviru ove vrste regulacije mogu se razlikovati: intenziviranje, smanjivanje, produžavanje ili ograničavanje tekućeg emocionalnog iskustva, ekspresije ili fiziološkog odgovora. Najčešće se on odvija na nivou bihevioralne komponente, tj. ekspresije emocija. U okviru ove komponente, posebnu vrstu neverbalnih znakova emocije predstavljaju facijalni signali koji su posledica dominantno nevoljnih pokreta odgovarajućih mišića lica (Kostić, 2006).

Strategije regulacije emocija usmerene na antecedentne događaje utiču na generisanje emocionalnog odgovora, tako da i one deluju na ekspresiju emocija (Gross, 1998). Kognitivna promena, kao strategija fokusirana na antecedente, menja značenje koje osoba pridaje situaciji i time utiče i na doživljajnu i na bihevioralnu komponentu odgovora. Na ovaj način postiže se saglasnost između ovih komponenata nasuprot nesaglasnosti koja se javlja kada se deluje samo na ekspresiju, dok doživljajna komponenta ostaje nepromenjena, odgovarajuća subjektivnoj proceni situacije. To stvara raskol između unutrašnjeg stanja i ekspresije tog

stanja, a s obzirom na to da pokretanje facijalnih mišića nije voljno, osoba svom sagovorniku može slati veoma zbunjujuće poruke.

Ekman i Frijzen (Ekman & Friesen, 2003) razlikuju tri oblika upravljanja facijalnom ekspresijom emocije. Oni navode da ljudi mogu težiti:

- **razblažavanju** facijalne ekspresije – pridodavanje elemenata facijalne ekspresije neke emocije, kao komentara, već postojećoj facijalnoj ekspresiji doživljene emocije (npr. dodavanje osmeha facijalnoj ekspresiji neke negativne emocije kako bi se ukazalo na to da je ta negativna emocija pod kontrolom);
- **moduliranju** facijalne ekspresije – promena intenziteta facijalne ekspresije (pojačavanje ili smanjivanje); javlja se u tri oblika: variranje broja aktivnih oblasti lica, variranje trajanja ekspresije, variranje intenziteta aktivnosti facijalnih mišića;
- **falsifikovanju** facijalne ekspresije – simuliranje (izražavanje emocije kada se ne oseća ništa), neutralizovanje (neizražavanje emocije kada ona postoji), maskiranje (pokrivanje jedne emocije facijalnom ekspresijom druge).

Pokušaj kontrole facijalnih ekspresija predstavlja jedan način nastanka suptilnih facijalnih ekspresija (Ekman, 2003). Emocije na osnovu suptilnih facijalnih znakova teško je prepoznati jer se one uglavnom ogledaju u parcijalnoj ili blagoj aktivnosti mišića lica ili mikroekspresijama ili se mogu javiti kao njihova kombinacija.

Suptilna facijalna ekspresija i facijalna mikroekspresija emocija

Facijalne makroekspresije predstavljaju emocionalne ekspresije u trajanju između 0.5 i 4 sekunde koje su vidljive u svim oblastima lica i koje se stoga relativno lako opažaju (Matsumoto i Hvang, 2011). One su prisutne na licu osobe onda kada ona nije motivisana da potisne ili reguliše ekspresiju emocije i opažaci se, prilikom procena emocija drugih osoba, najčešće oslanjaju na njih.

Suptilne facijalne ekspresije mogu se javiti kada emocija nije naročito intenzivna, kada je tek u začetku ili kada osoba pokušava da je kontroliše (Ekman, 2003). Takva facijalna ekspresija može podrazumevati aktivnost samo nekih facijalnih mišića, u određenoj regiji lica, a neaktivnost ostalih ili kontrakcije svih mišića *zaduženih* za manifestaciju određene emocije, ali u slabijem intenzitetu. Baveći se suptilnim izrazima emocije,

Ekman je utvrdio da mnoge osobe ne reaguju na njih iako one čine značajan deo svakodnevnih interakcija.

Ipak, lažne emocije moguće je prepoznati na osnovu facijalnih izraza jer su ljudi mnogo uvežbaniji u laganju korišćenjem reči nego neverbalnih signala. Ekman i Frizen (Ekman & Friesen, 2003) pretpostavljaju da je navedeno posledica toga što smo naučeni da osećamo veću odgovornost za ono što izgovorimo nego što pokažemo na svom licu, te smo stoga laganje upotrebom reči više vežbali i postali bolji u tome. Pored toga, osoba će svoje reči mnogo lakše pratiti nego sopstvenu facijalnu ekspresiju koja je vrlo kratka. Zato će je i teže kontrolisati. Takođe, govor se uči, može da se vežba, ukoliko se neka reč upotrebi na neadekvatan način, u rečniku se može naći pravilan način. Ovo nije slučaj sa facijalnom ekspresijom, ne uči se kojim pokretom mišića se izražava određena emocija, ali se uči u kojim situacijama ne treba izraziti konkretnu emociju. Mnogo je lakše inhibirati reči nego facijalnu ekspresiju jer ona nije pod voljnom kontrolom. Ekspresije se javljaju automatski vrlo brzo nakon doživljavanja određene emocije i vrlo ih je teško kontrolisati.

S obzirom na to da su parcijalne i ekspresije slabog intenziteta karakteristike i emocije u začetku, emocije manjeg intenziteta i regulisane (kontrolisane) emocionalne ekspresije, teško je napraviti razliku između njih. Pokušaj regulisanja facijalnih znakova emocije može rezultirati i facijalnim mikroekspresijama emocija, te njihovo opažanje može olakšati prepoznavanje lažnih emocija.

Facijalna mikroekspresija emocija predstavlja ekspresiju koja traje vrlo kratko, jednu petinu sekunde ili kraće (Ekman, 2003). Javljaju se kada osoba svesno pokuša da sakrije znake emocije koju doživljava od sagovornika. Nekada su toliko kratke da je nemoguće otkriti koja emocija je ta koja je izmenjena, neutralizovana, maskirana, ali svakako upućuju na to da osoba pokušava da upravlja svojom facijalnom ekspresijom (Ekman & Friesen, 2003). Takođe, postoji mogućnost, iako još uvek nije u potpunosti potvrđena, da su mikroekspresije prisutne na licu individue i onda kada ona nesvesno inhibira signale emocije, ne znajući na svesnom nivou kako se zaista oseća. Mikroekspresije se mogu javiti u obliku vrlo kratke potpune ekspresije emocije (u svim oblastima lica), vrlo kratke parcijalne ili vrlo kratke i vrlo blage (sa slabim kontrakcijama mišića) ekspresije (Ekman, 2003). Njihova kombinacija je najteža za prepoznavanje.

Ekman i Frizen (Ekman & Friesen, 2003) navode da čest uzrok netačno procenjene facijalne ekspresije emocije jeste negledanje u sagovornika. Mikroekspresije, sa svojim kratkim trajanjem, zahtevaju stalnu

pažnju usmerenu na lice osobe sa kojom smo u interakciji. Emocionalne ekspresije u trajanju od pet ili deset sekundi vrlo su retke u svakodnevnoj interakciji. Ukoliko su one posledica prisustva vrlo intenzivne emocije, verovatno će biti praćene nekim dodatnim znacima (smeh, plač, reči) koji će nam olakšati prepoznavanje i omogućiti ga čak i onda kada ne posmatramo pažljivo lice te osobe. Međutim, ekspresije toliko dugog trajanja često mogu slati informaciju o lažnosti emocije koju prezentuju.

Osobe čija profesija podrazumeva stalni neposredni kontakt sa ljudima kao klijentima, kao što je slučaj sa zdravstvenim radnicima, često su izloženi tuđim facijalnim izrazima emocija. Njihovo zanimanje od njih zahteva veću sposobnost prepoznavanja i razumevanja tuđih emocija nego što zahteva zanimanje laboratorijskih tehničara, inženjera elektrotehnike, tehnoloških inženjera ili radnika na proizvodnim trakama, čiji posao se dominantno ogleda u radu sa predmetima.

Značaj vrste profesije za prepoznavanje facijalne ekspresije emocija

Neke autore interesovalo je da li je tačnost opažanja emocija na osnovu facijalnih znakova zavisna od vrste profesije, pa su s tim ciljem sprovedena istraživanja.

Jedno takvo istraživanje sprovedli su Ekman i O'Saliven (Ekman & O'Sullivan, 1991) na pripadnicima američke tajne službe, policije, saveznim poligraferima, sudijama, psihijatrima, pripadnicima drugih profesija posebno zainteresovanih za obmane i studentima psihologije. U toj studiji dobijeno je da su samo profesionalci zaposleni u tajnoj službi bili uspešniji u razlikovanju facijalnih ekspresija pravih i lažnih emocija. Samo u grupi ispitanika posebno zainteresovanih za obmane ispitano je prepoznavanje mikroekspresija i na tom poduzorku dobijena je korelacija između tačnosti prepoznavanja obmane i tačnosti prepoznavanja emocija na osnovu mikroekspresija. Na osnovu izveštaja ispitanika, utvrđeno je da su se pojedinci koji su bili uspešni u razlikovanju pravih od lažnih emocija oslanjali na veći broj dostupnih znakova laganja, posebno na one neverbalne. Navedeni rezultati interpretirani su kao posledica različitih profesionalnih iskustava sa ljudima koja su imali pripadnici različitih profesija, treninga koji su imali pripadnici tajne službe prilikom obučavanja za posao i njihovog interesovanja za znakove laganja. Nije dobijena veza između tačnosti opažanja emocija, s jedne strane, i starosti, pola i dužine radnog iskustva, s druge strane.

Slično istraživanje Ekman je sa saradnicima sproveo na saveznim funkcionerima, šerifima, sudijama, zakonodavnim službenicima, kliničkim psiholozima posebno zainteresovanim za obmane, kliničkim psiholozima bez posebnog interesovanja za obmane i akademskim psiholozima (Ekman et al., 1999). Rezultati istraživanja pokazali su da su savezni funkcioneri bili tačniji u prepoznavanju znakova laganja u odnosu na sudije i zakonodavne službenike, ali ne u odnosu na šerife koji su bili uspešniji u razlikovanju pravih od lažnih emocija nego zakonodavni službenici. U grupi psihologa, klinički psiholozi posebno zainteresovani za obmane najtačnije su procenili facijalne znakove laganja, a klinički psiholozi bez posebnog interesovanja za obmane bili su uspešniji u tome nego akademski psiholozi. Starost i pol nisu se pokazali povezanim sa tačnošću opažanja facijalne ekspresije emocija. Ovi rezultati interpretirani su slično kao i oni u prethodno navedenoj studiji, pre svega iskustvom sa obmanama i interesovanjima. Ipak unutar uspešnih grupa javljale su se individualne razlike u tačnosti opažanja – postojali su oni koji su skoro uvek opažali znake laganja i oni koji su najčešće grešili. Na osnovu ovoga izveden je zaključak da treba biti skeptičan u pogledu naše sposobnosti tačnog detektovanja lažnih i pravih emocija.

U istraživanju sprovedenom u okviru master rada, Barjaktarević (2013) je dobila da su policijski službenici u proseku tačnije opažali primarne emocije na osnovu facijalnih mikroekspresija ($AS = 9.13$) nego inženjeri ($AS = 5.31$). Dobijeni rezultati pripisani su razlikama u prirodi posla. Policijski inspektori često su u neposrednoj interakciji sa drugim ljudima, koja podrazumeva i neverbalnu komunikaciju, takođe, od njih se očekuje prepoznavanje znakova obmane, te su za to i obučeni u toku studija. S druge strane, inženjeri ređe stupaju u neposrednu interakciju sa drugim osobama, njihova aktivnost je u većoj meri usmerena na predmete, te su stoga i manje uspešni u detektovanju emocija na osnovu facijalnih signala.

Na uzorku zdravstvenih radnika i pripadnika nekih drugih profesija izvršeno je istraživanje čiji je predmet bio procena bola kod novorođenčadi na osnovu njihove facijalne ekspresije (Xavier Balda et al., 2000). Zdravstveni radnici su se pokazali manje uspešnim, 74% njih tačno je procenilo facijalnu ekspresiju bola naspram 86% osoba drugih profesija na bar dva od tri izložena seta fotografija.

Neke od navedenih studija pokazale su da usmerenost na obmane u okviru posla čini osobu sposobnijom za razlikovanje pravih od lažnih emocija (Ekman & O'Sullivan, 1991; Ekman et al., 1999). Međutim, u tim istraživanjima od ispitanika nije traženo da označe koja emocija je

prikazana. U jednoj od studija koje su ispitivale tačnost prepoznavanja emocija, a ne samo razlikovanje pravih od lažnih, dobijeno je da sama češća izloženost emociji bola nije te osobe učinila uspešnijim u prepoznavanju iste na osnovu facijalnih signala (Xavier Balda et al., 2000). Procenjivači su se u ovim studijama oslanjali na makroekspresije i svi su, u okviru svojih zanimanja, bili dominantno orijentisani na rad sa ljudima, a oni koji nisu bili zaposleni, kao ispitanici studenti psihologije, posedovali su izvesno znanje iz neverbalne komunikacije.

U jednom od navedenih istraživanja (Barjaktarević, 2013) ispitivano je prepoznavanje svih primarnih emocija na osnovu mikroekspresija na uzorku policijskih inspektora i inženjera, kao pripadnika profesija sa različitom dominantnom orijentacijom (na rad sa ljudima ili rad sa predmetima). U njemu su policijski inspektori, čije zanimanje zahteva otkrivanje obmana, bili uspešniji u detektovanju primarnih emocija na osnovu mikroekspresija lica.

Ostaje nejasno koliki udeo u opažanju emocija ima sama češća izloženost neposrednim kontaktima sa klijentima u okviru određenog zanimanja. Da li su osobe koje u toku radnog vremena razgovaraju sa većim brojem ljudi uspešnije u prepoznavanju emocija na osnovu facijalnih mikroekspresija u odnosu na one čije zanimanje podrazumeva rad sa predmetima, nezavisno do toga da li se u tim interakcijama od njih očekuje prepoznavanje obmane? Odgovor na ovo pitanje doprineo bi saznanjima u oblasti neverbalne komunikacije, odnosno, socijalne psihologije. Preciznije, naučni doprinos bi se sastojao u utvrđivanju značaja interpresonalnog iskustva, tj. stalne izloženosti facijalnim ekspresijama emocija drugih ljudi, za razvoj sposobnosti i veštine prepoznavanja tuđih emocija. Dobijeni rezultati bi se mogli iskoristiti u svrhe poboljšanja tačnosti opažanja tuđih emocija, a time i interpersonalnih veština i odnosa, na taj način što će se osobama ukazati na značaj neverbalne komunikacije i značaj vežbanja opažanja facijalnih znaka za uspešnost socijalnih interakcija.

METOD

Problem istraživanja

Osobe čija profesija podrazumeva stalan neposredni kontakt sa ljudima kao klijentima, kao što je slučaj sa zdravstvenim radnicima, često su izloženi tuđim facijalnim izrazima emocija. Njihovo zanimanje od njih zahteva veću sposobnost prepoznavanja i razumevanja tuđih emocija nego

što zahteva zanimanje inženjera elektrotehnike, tehnoloških inženjera ili radnika na proizvodnim trakama, čiji posao se dominantno ogleda u radu sa predmetima.

Osnovni problem ovog istraživanja predstavlja ispitivanje razlike u tačnosti opažanja primarnih emocija na osnovu mikroekspresija u zavisnosti od profesije procenjivača (usmereni na rad sa ljudima ili rad sa predmetima). Specifičan problem istraživanja je ispitivanje razlika u tačnosti opažanja primarnih emocija međusobno.

Instrument istraživanja

U cilju merenja tačnosti opažanja primarnih emocija na osnovu mikroekspresija korišćen je *Test prepoznavanja emocija na osnovu suptilnih facijalnih ekspresija* (Ekman, 2003: 236–255). Ovaj test se koristi za ispitivanje tačnosti detekcije emocija ljutnje, straha, tuđe, odvratnosti, prezira, iznenađenja i uživanja na osnovu facijalnih ekspresija. Sastavljen je iz 14 fotografija ženskog lica na kojima su prikazane suptilne facijalne ekspresije navedenih emocija. Od ispitanika se očekuje da prepozna koja je od ponuđenih sedam emocija prikazana na svakoj fotografiji i da je upiše na list za odgovore. Tačan odgovor ispitanika boduje se sa 1, dok se netačan ne boduje, te time maksimalan skor na testu iznosi 14.

Uzorak istraživanja

Uzorak sadrži 131 ispitanika iz Leskovca i Niša, heterogenih po godinama starosti i nivou obrazovanja, raspoređenih u dve grupe u odnosu na dominantnu usmerenost njihove profesije na ljude (medicinski tehničari i lekari), odnosno na predmete (laboratorijski tehničari, inženjeri elektrotehnike, tehnološki inženjeri i radnici u fabrici).

Tabela 1. Raspodela ispitanika u odnosu na profesiju

profesija	frekvencija	procenat
usmerenost na ljude	66	50.4%
usmerenost na predmete	65	49.6%
ukupno	131	100%

Na osnovu podataka datih u Tabeli 1 može se zaključiti da ispitanici u uzorku jesu ravnomerno distribuirani u dve kategorije varijable profesija:

50.4% njih je dominantno usmereno na rad sa ljudima, dok profesija 49.6% ispitanika u uzorku podrazumeva dominantnu orijentaciju na predmete.

Tabela 2. Raspodela ispitanika u odnosu na godine starosti

godine starosti	frekvencija	procenat
24-34 godine	41	31.3%
35-44 godine	44	33.6%
45-55 godina	46	35.1%
ukupno	131	100%

Tabela 3. Raspodela ispitanika u odnosu na nivo obrazovanja

obrazovanje	frekvencija	procenat
završena srednja škola	66	50.4%
završen fakultet	65	49.6%
ukupno	131	100%

Tabela 4. Raspodela ispitanika u odnosu na profesiju i godine starosti

profesija	godine starosti	frekvencija	procenat
usmerenost na ljude	24-34 godine	20	30.3%
	35-44 godine	22	33.3%
	45-55 godina	24	36.4%
usmerenost na predmete	24-34 godine	21	32.3%
	35-44 godine	22	33.8%
	45-55 godina	22	33.8%

Tabela 5. Raspodela ispitanika u odnosu na profesiju i nivo obrazovanja

profesija	nivo obrazovanja	frekvencija	procenat
usmerenost na ljude	završena srednja škola	33	50%
	završen fakultet	33	50%
usmerenost na predmete	završena srednja škola	33	50.8%
	završen fakultet	32	49.2%

Iz podataka datih u tabelama 4. i 5. može se videti da su grupa ispitanika dominantno usmerenih na rad sa ljudima i grupa ispitanika

dominantno usmerenih na rad sa predmetima poprilično ujednačene kada je u pitanju zastupljenost ispitanika po kategorijama varijabli godina starosti i nivoa obrazovanja, a koje bi mogle biti relevantne za problem istraživanja. Ovakva struktura uzorka povećava mogućnost poređenja rezultata ovih dveju grupa i izvođenje zaključaka o njihovim razlikama u tačnosti opažanja primarnih emocija na osnovu facijalnih mikroekspresija, što predstavlja osnovni cilj ove studije.

Postupak istraživanja

Istraživanje je sprovedeno juna i jula 2013. godine u Dečjem dispanzeru, Gradskoj bolnici, Zavodu za javno zdravlje, fabrici „Strela“ u Leskovcu i Elektodistribuciji Niš. Ispitanicima je svaka fotografija izlagana u trajanju od 60 milisekundi. Učesnici su informisani o anonimnosti ispitivanja i korišćenju dobijenih podataka samo u istraživačke svrhe.

REZULTATI

Sa ciljem rešavanja osnovnog problema istraživanja, odnosno testiranja razlike u tačnosti prepoznavanja primarnih emocija na osnovu facijalnih mikroekspresija u zavisnosti od profesije procenjivača, korišćen je T-test.

Tabela 6. T-test: Razlike u prosečnoj tačnosti opažanja primarnih emocija na osnovu facijalnih mikroekspresija u zavisnosti od profesije

profesija	razlika AS	t	statistička značajnost
<i>usmerenost na ljude</i>			
<i>opažanje emocija</i>	0.55	3.27	0.00
<i>usmerenost na predmete</i>			

Rezultati dati u Tabeli 6 pokazuju da između grupa različitih po profesiji, kada se uklone efekti godina starosti i nivoa obrazovanja, postoji razlika u prosečnoj tačnosti opažanja primarnih emocija na osnovu facijalnih mikroekspresija trajanja 60 milisekundi. U tome su bolji ispitanici čija profesija podrazumeva dominantnu usmerenost na ljude.

Specifičan zadatak ovog istraživanja bio je ispitivanje razlika u tačnosti opažanja primarnih emocija međusobno, nezavisno od profesije ispitanika, te je sa tim ciljem primenjena ANOVA.

Tabela 7. ANOVA: Razlike u prosečnoj tačnosti opažanja primarnih emocija međusobno na osnovu facijalnih mikroekspresija

	Vilksov lambda	F	statistička značajnost
<i>opažanje emocija</i>	0.11	199.40	0.00

Tabela 8. ANOVA: Prosečne razlike u tačnosti opažanja primarnih emocija međusobno na osnovu facijalnih mikroekspresija

	razlika AS
<i>ljutnja</i>	
<i>strah</i>	-0.29*
<i>tuga</i>	-0.40*
<i>odvratnost</i>	-0.27*
<i>prezir</i>	0.01
<i>uživanje</i>	-0.77*
<i>strah</i>	
<i>tuga</i>	-0.11*
<i>odvratnost</i>	0.02
<i>prezir</i>	0.30*
<i>uživanje</i>	-0.48*
<i>tuga</i>	
<i>odvratnost</i>	0.13*
<i>prezir</i>	0.41*
<i>uživanje</i>	-0.37*
<i>odvratnost</i>	
<i>prezir</i>	0.28*
<i>uživanje</i>	-0.50*
<i>prezir</i>	
<i>uživanje</i>	-0.78*

* statistički značajno na nivou $p < 0.05$

Rezultati prikazani u Tabeli 8 pokazuju da je prosečna tačnost prepoznavanja ljutnje i prezira jednaka i da su ove dve emocije u proseku prepoznavane sa najmanje tačnosti od strane ispitanika. Pored toga, može se videti i da je emocija straha u proseku prepoznavana jednako tačno kao i emocija odvratnosti i da se one nalaze na pretposlednjem mestu prema

prosečnoj uspešnosti opažanja emocija. Prosečno najuspešnije prepoznavana je emocija uživanja, pa emocija tuge.

DISKUSIJA

Ova studija za svoj osnovni cilj imala je ispitivanje razlike u tačnosti opažanja primarnih emocija na osnovu facijalnih mikroekspresija trajanja 60 milisekundi u zavisnosti od profesije procenjivača, odnosno u zavisnosti od toga da li njihovo zanimanje podrazumeva dominantnu usmerenost na rad sa ljudima ili rad sa predmetima. Glavna pretpostavka bila je da ta razlika postoji i da osobe usmerene na rad sa ljudima tačnije opažaju primarne emocije na osnovu suptilnih facijalnih mikroekspresija nego osobe usmerene na rad sa predmetima. Pored toga, ispitane su razlike u prosečnoj tačnosti opažanja primarnih emocija međusobno.

Uz kontrolu efekata godina starosti i obrazovanja dobijeno je da se ispitanici različitih profesija razlikuju u prosečnoj tačnosti prepoznavanja primarnih emocija na osnovu facijalnih mikroekspresija. Zdravstveni radnici, čiji je radni dan ispunjen stalnim kontaktima sa pacijentima, u proseku su tačnije opažali primarne emocije nego laboratorijski tehničari, inženjeri elektrotehnike, tehnološki inženjeri i radnici u proizvodnji, koji u okviru svojih profesija dominantno koriste predmete.

U jednom sličnom istraživanju dobijena je razlika u navedenom smeru kada je ekspozicija trajala 25 milisekundi, policijski službenici bili su uspešniji u prepoznavanju primarnih emocija na osnovu facijalnih mikroekspresija (Barjaktarević, 2013). Pored sličnosti koja se ogleda u tome da su i zdravstveni radnici i policijski inspektori često izloženi facijalnim izrazima emocija svojih klijenata, treba uzeti u obzir razliku u nekim svojstvima klijenata policijskih službenika i zdravstvenih radnika, kao i razliku u akcentu koji se stavlja na neverbalnu komunikaciju u okviru školovanja za ova zanimanja, a usled čega bi za prepoznavanje emocije zdravstvenim radnicima možda zaista bilo potrebno da facijalna ekspresija traje duže nego što je to potrebno policijskim službenicima. Naime, dok su prestupnici motivisani da obmanjuju ove profesionalce, motivacija pacijenata je da im zdravstveno osoblje pruži pomoć kako bi se osećali bolje, tj. oni nisu motivisani da regulišu facijalne izraze doživljenih emocija. Zato su policijski inspektori obučeni za prepoznavanje neverbalnih znakova laganja, a kroz iskustvo su postali još osetljiviji na njih. Rezultati dobijeni u ovom istraživanju navode na zaključak da i sam čest direktni kontakt sa klijentima u okviru radnog vremena jeste značajan za prepoznavanje

primarnih emocija, što predstavlja novo saznanje u ovoj oblasti u kojoj su ispitanici uglavnom bili profesionalci obučavani za prepoznavanje obmana (Ekman & O'Sullivan, 1991; Ekman et al., 1999; Barjaktarević, 2013), a zapostavljeni oni koji nisu stekli znanje o neverbalnoj komunikaciji u toku školovanja. Međutim, kako pokazuju rezultati jedne druge studije, zdravstveni radnici nisu bili uspešniji u proceni bola kod novorođenčadi, na osnovu njihove facijalne ekspresije, u odnosu na pripadnike drugih profesija, već upravo suprotno (Xavier Balda et al., 2000). Ovo upozorava da treba biti oprezan prilikom izvođenja zaključaka o značaju direktne interakcije sa ljudima, te da je potrebna detaljnija analiza uslova pod kojima su dobijeni ovi protivurečni rezultati, a sa ciljem da se otkriju varijable koje bi mogle biti odgovorne za utvrđeno nepodudaranje.

Pored ovog opšteg cilja, upoređene su prosečne tačnosti prepoznavanja emocija ljutnje, straha, tuge, odvratnosti, prezira i uživanja međusobno. Od 14 fotografija, koje su korišćene kao stimulusi, postojale su tri na kojima su se prihvatila dva odgovora (dve emocije) kao tačna. Prilikom analize prosečne uspešnosti prepoznavanja ovih emocija pojedinačno, ispravnom je smatrana samo jedna od tih emocija, i to ona koju je autor instrumenta (Ekman, 2003) naveo kao prvi tačan odgovor. Tako nije ispitana tačnost opažanja emocije iznenađenja jer je ona na odgovarajućoj fotografiji zauzimala drugo mesto prema prihvatljivosti. Poređenjem tačnosti opažanja preostalih šest primarnih emocija dobijeno je da su ispitanici u proseku najuspešniji bili u prepoznavanju emocije uživanja, zatim tuge, dok su tačnost opažanja straha i odvratnosti zauzeli treće mesto kao jednako tačno prepoznate emocije. Ispitanici su u proseku najmanje uspešni bili u prepoznavanju ljutnje i prezira, koji se međusobno nisu razlikovali. U nekim ranijim studijama dobijena je niža tačnost prepoznavanja emocija kada je bilo potrebno razlikovati veći broj negativnih emocija (Wagner et al., 1986, prema Scherer, 2003). Moguće je da je uživanje zaista bilo najlakše za prepoznavanje zato što je jedino predstavljalo pozitivnu emociju u grupi ispitivanih emocija, pa prema tome bilo najdistinktivnije. Dobijeni podaci mogu biti posledica postojanja sistematskih razlika između ekspresija različitih emocija – neke od fotografija prikazuju blage ekspresije emocije, dok je na nekima prikazana visoko kontrolisana ekspresija. U studiji koju je sprovedla Kostić (1999, prema Kostić, 2006) ispitanici su bili najuspešniji u prepoznavanju sreće, koja baš kao i emocija uživanja, a koja obuhvata i sreću, predstavlja pozitivnu emociju. U toj studiji tuga se izdvojila kao najteža za prepoznavanje, dok je u ovde prikazanom istraživanju ona zauzela drugo

mesto. Ipak, treba uzeti u obzir to da su se ove dve studije razlikovale u korišćenim instrumentima, te stimuli nisu bili isti, nisu podrazumevali suptilne facijalne mikroekspresije.

ZAKLJUČAK

Uzimajući u obzir značaj opažanja facijalnih znakova emocija za uspešnu socijalnu interakciju, ovi rezultati sugerišu da je potrebno raditi na razvoju sposobnosti opažanja facijalnih signala emocija pre svega kod osoba koje u okviru svojih zanimanja nemaju prilike za direktne kontakte sa klijentima. Međutim, može se pretpostaviti da osobe koje su izabrale profesiju koja podrazumeva pružanje zdravstvenih usluga imaju razvijeniju empatiju, da su u većoj meri zainteresovane za ljude, te i njihova emocionalna stanja, i socijalnu interakciju, koju možda shvataju kompleksnije nego osobe koje su izabrale zanimanje dominantno usmereno na predmete. Dobijena razlika bi tako mogla biti posledica toga što su one i van radnog mesta, zahvaljujući svom interesovanju, češće usmerene na ljude i njihove emocije, a što bi trebalo ispitati u budućim istraživanjima. Iako je takvo alternativno tumačenje moguće, neverbalna komunikacija je sastavni deo svakodnevnog iskustva osobe i bogatstvo sadržaja koje ona nosi ne može se nadomestiti verbalnim znacima. Ukoliko bi se podigla svesnost o njenom značaju i važnosti posmatranja ljudi sa kojima se stupa u direktnu interakciju za uspešnost ishoda te interakcije, onda bi i osobe koje su u svom poslu dominantno usmerene na rad sa predmetima znale na koji način mogu usavršiti svoje interpersonalne veštine, te tako podići odnose sa drugim ljudima na viši nivo.

LITERATURA

- Barjaktarević, S. (2013). *Opažanje mikrofacijalnih ekspresija emocija u zavisnosti od empatije i emocionalne kompetentnosti policijskih inspektora i inženjera*. Master rad. Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, Niš.
- Ekman, P. (2003). *Emotions Revealed*. New York: Times Books.
- Ekman, P. & Friesen, W. V. (2003). *Unmasking the face: A guide to recognizing emotions from facial clues*. Cambridge, MA: Malor Books.
- Ekman, P. & O'Sullivan, M. (1991). Who Can Catch a Liar? *American Psychologist*, 46 (9), 913-920.

- Ekman, P., O'Sullivan, M. & Frank, M. G. (1999). A Few Can Catch a Liar. *Psychological Science*, 10 (3), 263-266.
- Gross, J. J. (1998). Antecedent- and Response-Focused Emotion Regulation: Divergent Consequences for Experience, Expression, and Physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 224-237.
- Kostić, A. (2006). *Govor lica*. Filozofski fakultet u Nišu, Niš.
- Matsumoto, D. & Hvang, H. (2011). Reading facial expressions of emotion, *Psychological Science Agenda*, American Psychological Association, USA.
- Philippot, P., Baeyens, C., Douilliez, C. & Francart, B. (2004). Cognitive regulation of emotion: Application to clinical disorders. In P. Philippot & R. S. Feldman (Eds.) *The regulation of emotion*. New York: Laurence Erlbaum Associates.
- Scherer, K. R. (2003). Emocije. U M. Hewstone i W. Stroebe (Ur.) *Uvod u socijalnu psihologiju – evropske perspektive (123-157)*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Xavier Balda, R., Guinsburg, R., de Almeida, M. F. B., de Araújo C. P., Miyoshi, M. H. & Kopelman, B. I. (2000). The Recognition of Facial Expression of Pain in Full-Term Newborns by Parents and Health Professionals. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 154(10), 1009-1016.

Marija G. Mladenov

THE ACCURACY OF PERCEPTION OF EMOTIONS FROM FACIAL MIKROEXPRESSIONS IN INDIVIDUALS VARIOUS PROFESSIONS

Summary

This paper presents research aimed at examining the differences in the accuracy of perception of emotions (anger, fear, sadness, disgust, contempt, enjoyment, surprise), based on facial microexpressions, depending on the evaluators' profession, predominantly focused on working with people or objects. On the sample, which consisted of 131 participants from Leskovac and Nis, 66 of which were predominantly focused on working with people and 65 of which were predominantly focused on working with objects, the Test of recognising emotions according to facial expressions was applied (Ekman, 2003), it was composed of 14 photographs of woman's faces exposed for 60 milliseconds. The results showed that the participants predominantly focused on working with people were better at recognizing emotions than the participants predominantly focused on working with objects ($t=3.27, p<0.01$). It can be concluded that frequency of direct contact with client itself is important to recognize facial expressions of emotion. The differences in the average accuracy of perception between emotions were obtained (Vilks' $\lambda=0.11, F=199.40, p<0.01$). In average, participants were most successful in the perception of enjoyment, then sadness. They were followed by fear and disgust, between which there was no difference in the accuracy of perception; the average accuracy in recognition of anger and contempt was equal and these emotions were the most difficult to recognize. Enjoyment, as the only positive emotion, was probably the most discriminative, therefore the easiest to recognize.

Key words: emotion, facial microexpression, profession

Stevanović Ivana,
Todorović Jelisaveta

UDK 159.922.8:316.356.2(497.11+497.6)

KVALITET PORODIČNIH ODNOSA KOD ADOLESCENATA IZ SRBIJE I REPUBLIKE SRPSKE

Rezime

Protetkih godina svedoci smo mnogih društvenih promena u našoj zemlji i okolnim regionima. Budući da je porodica podložna promenama na nivou društva, naš rad uvažava uticaj društvenih i sredinskih faktora na procenu porodičnih odnosa. Osnovni cilj istraživanja bio je opisivanje specifičnosti porodica u Srbiji i Republici Srpskoj i utvrđivanje razlika u proceni porodičnih odnosa kod adolescenata iz Srbije i Republike Srpske. U istraživanju je učestvovalo 200 ispitanika adolescentskog uzrasta iz Niša i Bijeljine. Instrumenti koje smo koristili u proceni porodičnih odnosa kod adolescenata su: KOBİ i CFO. Prema rezultatima istraživanja postoji značajna razlika u proceni adolescenata iz Srbije i Republike Srpske u pogledu dimenzije porodičnog funkcionisanja – Kvalitet koroditeljske saradnje. Utvrdili smo i da muški ispitanici iz Republike Srpske procenjuju bolje prihvatanje od oca nego ženski ispitanici. Ovaj rezultat se može objasniti uticajem ratnih dešavanja na prostoru Republike Srpske. Brojne porodice su tokom rata, u vreme odgajanja naših ispitanika, bile bar privremeno nepotpune, usled boravka mnogih očeva na ratom zahvaćenim područjima. Povratak očeva u porodicu verovatno je doprineo naglašavanju bliskosti očeva i sinova.

Ključne reči: porodični odnosi, prihvatanje, odbacivanje, koroditeljska saradnja, adolescenti.

UVOD

Uloga porodice u razvoju ličnosti dece i mladih nesumnjivo je primarna. Emotivna klima, kvalitet porodičnih odnosa, uobičajeni porodični stil komunikacije, stvara odnose koji su u većoj ili manjoj meri pogodni za psihički razvoj svakog člana porodične grupe (Ackerman, 1966, prema Kuburić, 2009).

Usredsređenost ovog rada prvenstveno na period adolescencije zasnovana je na saznanju da adolescencija sama po sebi predstavlja period sa povećanim zahtevima za prilagođavanjem na promene u mnogim oblastima funkcionisanja. Važno je napomenuti da iako teže separaciji i

9. Rot, N., Radonjić, S. (2002). *PSIHOLOGIJA za II razred gimnazije i II i III razred područja rada ekonomija, pravo i administracija*: Beograd: ZAVOD ZA UDŽBENIKE I NASTAVNA SREDSTVA.
10. Džejms, M., Džongvard, D. (2008). *ŽIVOTNI POBEDNIK Svi smo rođeni za uspeh*: Novi Sad: Psihopolis institut.

SADRŽAJ

Nada V. Letić Dragica Jojić Siniša Lakić PORODIČNA AFEKTIVNA VEZANOST, SOCIJALNA PODRŠKA I MODALITETI SUOČAVANJA SA PERINATALNOM PATOLOGIJOM.....	5
Gorjana D. Koledin, Dorđe M. Petronić	
AFEKTIVNA VEZANOST U FUNKCIJI PREDVIĐANJA SOCIJALNO NEPRIHVATLJIVOG PONAŠANJA	19
Tatjana Stefanović Stanojević Milica Šarković, psiholog Vesna Jovanović, psiholog	
PREPOZNAVANJE FACIJALNIH EKSPRESIJA EMOCIJA U KONTEKSTU TEORIJE AFEKTIVNOG VEZIVANJA.....	31
Vesna Anđelković, Ivana Zubić	
GENERATIVNO DELOVANJE U ODRASLOM DOBU	47
Maja Stanojević, Mladen Anđelković	
OSOBINE LIČNOSTI I DIMENZIJE SEKSUALNOG PONAŠANJA KOD STUDENATA	63
Mladen Anđelković, Maja Stanojević	
KVALITETI PARTNERSKE AFEKTIVNE VEZANOSTI, STILOVI LJUBAVI I STAVOVI PREMA SEKSUALNOSTI.....	77
Tanja Panić, Jelena Opsenica Kostić, Marta Dedaj	
KARAKTERISTIKE RODITELJA I USAGLAŠENOST PROCENA BLAGOSTANJA I SAMOPOŠTOVANJA NJIHOVE DECE	93
Katerina Dojchinova	
RODITELJSKI STILOVI I DEČJI TEMPERAMENTI U RAZVOJU I PROBLEMIMA PONAŠANJA KOD DECE	113
Marija G. Mladenov	
TAČNOST OPAŽANJA EMOCIJA NA OSNOVU FACIJALNIH MIKROEKSPRESIJA KOD OSOBA RAZLIČITIH PROFESIJA.....	125
Stevanović Ivana, Todorović Jelisaveta	
KVALITET PORODIČNIH ODNOSA KOD ADOLESCENATA IZ SRBIJE I REPUBLIKE SRPSKE.....	141
Durda M. Soleša-Grižak	
INTEGRITET KAO JEDNA OD SNAGA LIČNOSTI STUDENATA	163
Prof. dr Dragana Batić,	
MODEL PSIHOSOCIJALNE INTERVENCIJE SA DECOM RAZVDENIH RODITELJA	173
Tatjana Dragišić, mr. sci. Dijana Z. Sulejmanović, mag. psy	
DEPRESIVNOST, ANKSIOZNOST I DISTRES KOD PSIHIJATRIJSKIH BOLESNIKA	189

Tatjana Dragišić, mr. sci.
Dijana Z. Sulejmanović

ISTORIJA, PRIMJENA I EFIKASNOST KOGNITIVNO-BIHEJVORALNE
MODIFIKACIJE 201
Maja V. Misić, M.A.

NESUICIDALNO SAMOPOVREĐIVANJE ADOLESCENATA 211
Sanja Lukač i Nada Letić

POVEZANOST DEPRESIVNOSTI I SAMOPOŠTOVANJA KOD GOJAZNE
DJECE U REPUBLICI SRPSKOJ.....227
Spec.Art. Anđela Novaković
Master. Dragica Rajković
Spec.Art. Jevrosima Pejović

POVEZANOST RODITELJSKIH ZABRANA I ŠKOLSKOG POSTIGNUĆA –
KONCEPT TRANSAKCIONE ANALIZE 245

Izdavač
FILOZOFSKI FAKULTET
UNIVERZITETA U NIŠU

Za izdavača
Prof. dr Natalija Jovanović, dekan

Lektor
Maja D. Stojković

Korice
Darko Jovanović

Prelom teksta
Darko Jovanović

Format
17 x 24 cm

Tiraž
100 primeraka

Štampa
SCERO PRINT

Niš 2016.

ISBN 978-86-7379-434-1

CIP - Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

159.9(082)

ДАНИ примењене психологије (9 ; 2013 ; Ниш)
Psihološka razmatranja i perspektive : tematski zbornik
radova /
Zbornik radova sa Naučne konferencije Dani primenjene
psihologije, 27. i
28. Septembra 2013. ; uređivački odbor Aleksandra
Kostić, Bojana
Dimitrijević, Tatjana Stefanović Stanojević. - Niš :
Filozofski fakultet
Univerziteta, 2016 (Niš : Scero print). - 260 str. : graf.
prikazi, tabele
; 24 cm

Na vrhu nasl. str.: Departman za psihologiju. - Tiraž 100. -
Bibliografija
uz svaki rad. - Summaries.

ISBN 978-86-7379-434-1

a) Психологија - Зборници b) Примењена психологија
- Зборници
COBISS.SR-ID 227476236